

Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

KWALITEIT KLEINE MBO-OPLEIDINGEN

Utrecht, november 2014

Voorwoord

De doelmatigheid van het mbo is al jaren een bestuurlijk en politiek relevant onderwerp. Het gaat dan veelal om twee aspecten: een goede aansluiting op de arbeidsmarkt en een goede spreiding van het opleidingsaanbod. Recent is een wetsvoorstel ingediend voor verdere optimalisering van het aanbod. De nieuwe Wet macrodoelmatigheid in het beroepsonderwijs die naar verwachting in december 2014 van kracht wordt, beoogt unieke, kleine opleidingen met een goed arbeidsmarktperspectief te behouden, maar een inefficiënt aanbod van kleine opleidingen te voorkomen.

Ook de inspectie vindt de doelmatigheid van het onderwijs een belangrijk onderwerp, zeker wanneer de kwaliteit van kleine opleidingen in dit verband ter discussie staat. Wij voerden daarom een onderzoek uit naar de kwaliteit van deze opleidingen.

We hebben vastgesteld dat de kwaliteit van de kleine opleidingen die wij onderzochten niet minder is dan die van de grote opleidingen die de afgelopen jaren in het reguliere toezicht zijn onderzocht. Studenten aan kleine opleidingen zijn bovendien overwegend net zo tevreden als studenten aan grote opleidingen, en zij hebben een iets grotere diplomakans dan studenten aan grote opleidingen. Onze bevindingen over de kwaliteit van kleine opleidingen nemen de zorg over de kwetsbaarheid ervan weg. Wij concluderen dat er vanuit kwaliteitsoogpunt geen aanleiding is om onderscheid te maken tussen kleine en grote opleidingen in de discussies rond de (macro)doelmatigheid. We zien wel dat grote opleidingen het voortbestaan van kleine opleidingen mede mogelijk maken: aan kleine opleidingen worden relatief meer financiële middelen besteed.

Monique Vogelzang
Hoofdinspecteur middelbaar beroepsonderwijs

INHOUD

Samenvatting 4

1 Inleiding 7

- 1.1 Doel en vraagstelling 8
- 1.2 Onderzoekspopulatie 9
- 1.3 Leeswijzer 10

2 Onderwijskwaliteit 12

- 2.1 Inleiding 12
- 2.2 Onderwijsproces 12
- 2.3 Kwaliteitsborging 16
- 2.4 Opbrengsten en diplomakans 17
- 2.5 Studenttevredenheid 19
- 2.6 Antwoord op de onderzoeksvraag 21

3 Bedrijfsvoering 22

- 3.1 Inleiding 22
- 3.2 Werkwijze 22
- 3.3 Bevindingen 24
- 3.4 Antwoord op de onderzoeksvraag 27

4 Doelmatigheid en arbeidsmarktperspectief 28

- 4.1 Inleiding 28
- 4.2 Arbeidsmarktperspectief sector techniek 28
- 4.3 Macrodoelmatigheid 29

Conclusie en slotbeschouwing 36

Bronnen 37

Bijlage I Vragen uit de JOB-enquête die in de analyse zijn betrokken 38

Samenvatting

Inleiding

In de Kamerbrief Macrodoelmatigheid mbo van 14 april 2013 (ref. 503358) vraagt de minister de inspectie onderzoek te doen naar kleine opleidingen. De minister stelt dat het arbeidsmarktperspectief van opleidingen en de efficiëntie van het opleidingsaanbod beter kunnen en moeten. Over het opleidingsaanbod staat er: *Kleine opleidingen zijn kwetsbaar voor kwaliteitsproblemen. Het aanbieden van een groot aantal kleine opleidingen beïnvloedt bovendien de complexiteit in de bedrijfsvoering en kan daarmee van invloed zijn op de prestaties van de instelling* (p.2).

Met dit onderzoek geven we gehoor aan het verzoek van de minister.

We voerden het onderzoek uit in de sector techniek, omdat deze sector de meeste kleine opleidingen aanbiedt. Onder een kleine opleiding verstaan we een beroepsopleiding uitgesplitst naar opleidingsniveau, waarop minder dan achttien studenten bekostigd worden.

Onderzoeksvragen

Het onderzoek dient om vast te stellen of de veronderstelde risico's die beschreven zijn in de Kamerbrief zich in de praktijk manifesteren. De onderzoeksvragen zijn: *Wat is de kwaliteit van kleine opleidingen vergeleken met die van grote opleidingen?* en *Hoe is de bedrijfsvoering van de kleine opleidingen georganiseerd?*

Gelet op voornoemde Kamerbrief, hebben wij voor de onderzochte opleidingen ook de bedrijfsvoering, de arbeidsmarktrelevantie en het regionale aanbod in beeld gebracht.

Kwaliteit van kleine opleidingen

Uit het onderzoek blijkt dat de kwaliteit van de onderzochte kleine opleidingen vergelijkbaar is met de kwaliteit van grote opleidingen.

Onderwijsproces

De onderwijskwaliteit van kleine opleidingen wijkt nauwelijks af van die van grote opleidingen. De 39 onderzochte kleine techniekopleidingen scoren op een aantal indicatoren weliswaar net iets beter dan grote (techniek)opleidingen, maar alleen op het punt van differentiatie zijn de onderzochte kleine techniekopleidingen significant beter. Dit is te verklaren doordat studenten individueel de veelal ingekochte onderwijsprogramma's doorwerken.

Kwaliteitsborging

Voor alle 39 onderzochte kleine techniekopleidingen geldt dat ze volledig zijn ingebed in het kwaliteitsborgingsysteem van de instelling. De kleine opleidingen zijn daarmee bij de instellingen op dezelfde manier in beeld als de grote opleidingen. Wij constateren dat de kleine opleidingen nog eenzelfde kwaliteitsslag moeten maken als de grote opleidingen en sluiten wat dat betreft aan bij het Onderwijsverslag 2013 dat rapporteert over de tekorten op het punt van de kwaliteitsborging.

Opbrengsten

Bij opbrengsten gaat het om het diplomaresultaat en het jaarresultaat. De opbrengsten van grote opleidingen zijn hoger dan die van kleine opleidingen. Dat komt echter niet door de grootte van de opleiding, maar vooral door de kenmerken van de studenten die kleine opleidingen volgen. Dit is gebleken uit een nadere analyse. In kleine opleidingen zitten relatief meer mannen, meer allochtonen en meer studenten met een lagere vooropleiding. Deze kenmerken dragen bij aan een kleinere kans op het behalen van een diploma. We weten bijvoorbeeld dat vrouwen minder vaak ongediplomeerd uitvallen dan mannen, en autochtone studenten minder vaak dan allochtone.

Studenttevredenheid

Studenten aan kleine en grote opleidingen zijn ongeveer even tevreden over hun opleiding. De analyses die we hebben uitgevoerd naar de studenttevredenheid laten kleine en wisselende effecten van opleidingsgrootte zien. Wij vonden geen overtuigend bewijs dat er een verschil in tevredenheid bestaat tussen studenten in kleine en grote opleidingen.

Bedrijfsvoering

Wat betreft de bedrijfsvoering keken we naar verschillende aspecten. We bekeken onderdelen van de bedrijfsvoering die van invloed kunnen zijn op de kwaliteit van kleine opleidingen. We gingen onder meer na hoe de groepen waren samengesteld over de studiejaren heen, of het lesmateriaal en de examens werden ingekocht of niet, of er wordt samengewerkt met andere instellingen en of het budget toereikend is.

Uit de gesprekken met het management blijkt dat aan het aanbieden van alle 39 onderzochte opleidingen een bewuste keuze ten grondslag ligt. Voor de organisatie van de bedrijfsvoering betekent dat kort samengevat:

- Heterogene groepen door clustering van studenten uit verschillende opleidingen en/of verschillende leerjaren en/of verschillende leerwegen en/of verschillende niveaus. Roostering en planning zijn hierdoor bewerkelijk en kosten veel tijd.
- Lesmateriaal en examens worden veelal ingekocht of samen met andere instellingen ontwikkeld.
- Goede voorzieningen: alle onderzochte opleidingen onderhouden nauwe banden met het bedrijfsleven, dat vaak middelen en machines ter beschikking stelt voor de praktijkruimtes.

Op financieel gebied zien we dat instellingen zorgen dat het budget voor het verzorgen van het onderwijs toereikend is door intern te schuiven met financiële middelen, waarbij grote opleidingen het voortbestaan van kleine opleidingen mede mogelijk maken.

Macrodoelmatigheid en arbeidsmarktperspectief

Uit de gesprekken die wij voerden bij de onderzochte opleidingen blijkt dat instellingen veelal oriënterend met elkaar in gesprek zijn over het opleidingsaanbod. Het arbeidsmarktperspectief van de onderzochte techniekopleidingen is overwegend (ruim) voldoende. Bij een enkele opleiding constateerden we dat het arbeidsmarktperspectief onvoldoende is.

Conclusie

Uit ons onderzoek blijkt dat er geen aanleiding is tot zorgen over de kwaliteit van kleine opleidingen. Wel blijken de grote opleidingen het voortbestaan van de kleine opleidingen financieel gezien mogelijk te maken.

Instellingen erkennen voorts de noodzaak tot afstemmen van het opleidingsportfolio op dat van andere instellingen. Vooral de teruglopende studentenaantallen blijken de reden te zijn voor het zoeken naar toenadering, en niet zozeer puur het streven naar een doelmatig aanbod van opleidingen. Instellingen zouden ook meer vanuit dat perspectief de samenwerking op kunnen zoeken. Dat zou de macrodoelmatigheid ten goede kunnen komen.

1 Inleiding

In de Kamerbrief Macrodoelmatigheid mbo van 14 april 2013 (ref. 503358) vraagt de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de inspectie onderzoek te doen naar kleine opleidingen. De minister stelt dat het arbeidsmarktperspectief van opleidingen en de efficiëntie van het opleidingsaanbod beter kunnen en moeten. Over het aanbod staat er: *Kleine opleidingen zijn kwetsbaar voor kwaliteitsproblemen. Het aanbieden van een groot aantal kleine opleidingen beïnvloedt bovendien de complexiteit in de bedrijfsvoering en kan daarmee van invloed zijn op de prestaties van de instelling* (p.2).

De zorg over de kwaliteit van kleine opleidingen komt onder andere voort uit de constatering in het onderwijsverslag 2011 dat de opbrengsten van kleine opleidingen in het studiejaar 2009/2010 lager liggen dan die van grote opleidingen.¹

Wat betreft de complexiteit in de bedrijfsvoering en de mogelijke risico's die daarmee gepaard gaan, wordt verwezen naar het rapport *Naar meer focus op het mbo!* van de Commissie Onderwijs en Besturing BVE (2010). Daarin wordt onderscheid gemaakt in complexiteit van bedrijfsvoering als gevolg van de complexiteit van het stelsel (de bestuurbaarheid van de sector) en de complexiteit die samenhangt met keuzes en vormgeving van de organisatie (besturing van instellingen), bijvoorbeeld het opleidingsportfolio.² In het Actieplan mbo 'Focus op vakmanschap 2011-2015' wordt een aantal concrete risico's voor de kleine opleidingen genoemd, bijvoorbeeld risico's ten aanzien van de faciliteiten, de continuïteit en de borging van de kwaliteit.

Op 27 mei 2014 diende de minister het Wetsvoorstel macrodoelmatigheid in het beroepsonderwijs in (ref. 33948) waarmee een betere aansluiting van opleidingen op de arbeidsmarkt en een doelmatiger spreiding van het opleidingsaanbod moet worden gerealiseerd. Daartoe wordt naast de reeds bestaande zorgplicht arbeidsmarktperspectief, de zorgplicht doelmatigheid geïntroduceerd. Het wetsvoorstel regelt ook dat de minister kan ingrijpen in ondoelmatige situaties. Deze bevoegdheid vereist nog nadere uitwerking in een beleidsregel, evenals de criteria waaraan de doelmatigheid en het arbeidsmarktperspectief moeten voldoen. Het wetsvoorstel wordt naar verwachting van kracht in december 2014.

Met dit onderzoek geeft de inspectie gehoor aan de vraag van de minister om onderzoek te doen naar kleine opleidingen. Onze focus ligt daarbij op de beoordeling van de kwaliteit ervan in de sector techniek, en de vergelijking tussen grote en kleine opleidingen.

---

1 Inspectie van het Onderwijs, Staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2010/2011 (Utrecht 2012), p.48.

2 Naar meer focus op het mbo! Advies van de Commissie Onderwijs en Besturing BVE (Den Haag 2010), p.11.

Kleine opleidingen

Kleine opleidingen definiëren wij in dit onderzoek als een beroepsopleiding, uitgesplitst naar opleidingsniveau, waarop minder dan achttien studenten bekostigd worden. Deze grens wordt gehanteerd door de MBO Raad en door het ministerie van OCW en is gebaseerd op een studie van de onderzoeksbureaus IVA/KBA uit 2010.³ Voor dit onderzoek hebben wij deze grens overgenomen.⁴

Kleine opleidingen in het reguliere toezicht

De inspectie onderzoekt elke drie jaar alle instellingen die erkend mbo-onderwijs aanbieden. Daarbij worden steekproefsgewijs, afhankelijk van de omvang van het opleidingsaanbod, minimaal één en maximaal vijf opleidingen onderzocht. Kleine opleidingen worden normaliter niet meegenomen in de cyclus van reguliere onderzoeken. Als er bij grote opleidingen kwaliteitsrisico's worden geconstateerd, ondervinden meer studenten daar nadeel van. Het is daarom efficiënter het toezicht in te zetten op opleidingen met grotere studentenaantallen. Van het aanbod aan mbo-opleidingen is weliswaar 30 procent een kleine opleiding, in studentaantallen gemeten volgt slechts 7 procent van het totaal aantal mbo-studenten een kleine opleiding.

Het kleine aantal studenten in een opleiding maakt de berekening van de opbrengsten (percentage gediplomeerden), een van de kwaliteitsgebieden die de inspectie onderzoekt in het reguliere toezicht, onbetrouwbaar. Bij kleine opleidingen is de invloed van het aantal studenten op de opbrengstpercentages immers groot. Eventuele risico's die naar voren komen uit de instellingsbrede opbrengstanalyses ter voorbereiding op de onderzoeken naar de Staat van de instelling zijn onderwerp van gesprek met het college van bestuur. De opbrengsten van kleine opleidingen zijn dus op die manier bij de inspectie in beeld.

1.1 Doel en vraagstelling

Het onderzoek dient om vast te stellen of de veronderstelde (kwaliteits)risico's die beschreven zijn in de Kamerbrief van 14 april 2013 zich in de praktijk manifesteren. De onderzoeksvragen zijn:

- 1 *Wat is de kwaliteit van kleine opleidingen vergeleken met die van grote opleidingen?*
- 2 *Hoe is de bedrijfsvoering van de kleine opleidingen georganiseerd?*

Toelichting

Ad 1. Wat is de kwaliteit van kleine opleidingen vergeleken met die van grote opleidingen

---

³ IVA/KBA, Doelmatigheid van het middelbaar beroepsonderwijs (Tilburg/Nijmegen 2010), p.36.

⁴ Voor de beroepsopleidingen hebben we de crebo-koppeltabel gebruikt die door het ministerie van OCW, de Inspectie van het Onderwijs, de SBB en de MBO Raad gezamenlijk ontwikkeld is. De inspectie berekent op basis van deze indeling per beroepsopleiding, uitgesplitst naar opleidingsniveau, de opbrengsten, zonder daarbij onderscheid te maken in leerweg. Het ministerie maakt dit onderscheid wel, waardoor zij op een veel groter totaal aan kleine opleidingen komt dan de inspectie, te weten ruim drieduizend versus ruim vijftienhonderd. Zie voor de crebo-koppeltabel: http://www.kwalificatiesmbo.nl/crebo_overzichten.

De kwaliteit van de kleine opleiding baseren we op het waarderingskader bve 2012. Het betreft de beoordeling van een selectie van indicatoren uit het kwaliteitsgebied Onderwijsproces (gebied 1). Omdat dezelfde indicatoren worden gehanteerd in het reguliere toezicht maakt dit een vergelijking met grote opleidingen mogelijk op deze specifieke indicatoren. Daarnaast worden de bevindingen van de aspecten voor Kwaliteitsborging (gebied 4) vergeleken met de uitkomsten verkregen uit het reguliere toezicht bij grote opleidingen. Dit deel van het onderzoek is op locatie uitgevoerd bij een steekproef van 39 kleine techniekopleidingen.

Voor de opbrengsten van de opleidingen beoordelen we het jaar- en diplomaresultaat. Bij kleine opleidingen zijn deze opbrengstmaten minder betrouwbaar vanwege het geringe aantal studenten. Voor dit onderzoek kijken we daarom op een andere manier naar opbrengsten: we willen weten of de studentkenmerken en de opleidingsomvang effect hebben op het wel of niet behalen van een diploma in het mbo. Daartoe is een statistische analyse uitgevoerd. De resultaten geven een algemeen beeld van de prestaties van studenten in kleine en grote opleidingen in alle sectoren. Bij deze analyse kijken we dus breder dan de 39 opleidingen in de sector techniek.

Op dezelfde manier kijken we naar de studenttevredenheid als onderdeel van kwaliteit. Deze analyse is uitgevoerd op het niveau van alle studenten aan kleine en grote opleidingen in het mbo en is niet alleen gericht op de sector techniek.

Ad 2. Hoe is de bedrijfsvoering van de kleine opleidingen georganiseerd?

In de Kamerbrief van 14 april 2013 wordt een negatief verband verondersteld tussen de complexiteit van de bedrijfsvoering en de kwaliteit van kleine opleidingen. Wij hebben ervoor gekozen om aan de hand van enkele vooraf gedefinieerde elementen die de uitvoering van kleine opleidingen kenmerken, weer te geven hoe de onderzochte instellingen de kleine opleidingen opzetten en uitvoeren, en welke afwegingen en keuzes zij daarin al dan niet bewust maken.

Het onderzoek heeft op dit punt een beschrijvend en verkennend karakter. We spreken geen oordeel uit over de bedrijfsvoering van de onderzochte opleiding. Wel gaan we na of opleidingen die op één of meer indicatoren van het onderwijsproces een onvoldoende krijgen, meer kenmerken hebben van een mogelijk complexe bedrijfsvoering dan andere opleidingen.

Macrodoelmatigheid en arbeidsmarktperspectief

Gelet op de Kamerbrief waarin het verzoek om dit onderzoek te doen is opgenomen, hebben wij ook gekeken naar de macrodoelmatigheid en het arbeidsmarktperspectief. Wij hebben voor de onderzochte opleidingen de arbeidsmarktrelevantie en het regionale aanbod in beeld gebracht.

1.2 Onderzoekspopulatie

Alleen de sector Techniek

Bij alle instellingen waar in de eerste helft van 2014 een regulier onderzoek naar de Staat van de Instelling is uitgevoerd en die ook kleine opleidingen aanbieden in de sector techniek zijn één, twee of drie kleine techniekopleidingen onderzocht,

afhankelijk van het aanbod aan kleine opleidingen. De steekproef bestond in totaal uit 39 opleidingen bij achttien bekostigde instellingen.

Er zijn alleen kleine opleidingen in de sector techniek onderzocht, omdat deze sector met ruim 40 procent naar verhouding meer kleine opleidingen verzorgt dan de andere sectoren. Door het onderzoek te beperken tot één sector wordt bovendien het aantal factoren beperkt van waaruit verschillen naast uit de omvang van de opleidingen (ook) verklaard kunnen worden. De steekproef is representatief voor de kleine techniekopleidingen. Tabel 1.1 geeft de verdeling van kleine opleidingen over de verschillende sectoren weer. Het betreft alle bekostigde mbo-opleidingen van roc's, aoc's en vakinstellingen.

Tabel 1.1 Onderverdeling van opleidingen in de populatie naar omvang en sector (n = 5346)

	kleine opleiding		grote opleiding		Totaal	
	n	%	N	%	n	%
Economie	337	20	1336	80	1673	100
Groen	114	29	280	71	394	100
Techniek	1016	42	1423	58	2439	100
zorg & welzijn	53	7	693	93	746	100
combinatie van sectoren	10	11	84	89	94	100
<i>Totaal</i>	<i>1530</i>	<i>-</i>	<i>3816</i>	<i>-</i>	<i>5346</i>	<i>-</i>

Bron: 1 cijfer mbo 2012

De steekproef

Tabel 1.2 geeft weer hoe de opleidingen in de steekproef zijn verdeeld over de verschillende niveaus en leerwegen. Tussen haakjes is steeds het percentage genoemd van het landelijk aanbod van kleine techniekopleidingen. Het streven was om de verdeling over de opleidingsniveaus van de techniekopleidingen in de steekproef in overeenstemming te laten zijn met de landelijke verdeling in verband met de representativiteit van het onderzoek. Daarbij zijn we uitgegaan van de opleidingen op niveau 2, 3 en 4. Hoewel opleidingen op niveau 1 procentueel vaker klein blijken te zijn (48 procent), zijn deze in dit onderzoek buiten beschouwing gelaten, omdat vanaf augustus 2014 de entreeopleidingen starten. Dat heeft tot gevolg dat de onderwijskundige aanpak, de bekostiging en de regionale verdeling ingrijpend verandert en onderzoek naar de huidige situatie minder relevant is.

Tabel 1.2 Samenstelling steekproef

Samenstelling steekproef		
Opleidingsniveau	N	%
Niveau 2	15	38 (40)
Niveau 3	17	44 (42)
Niveau 4	7	18 (17)
Opleidingsvariant		
BOL	9	23 (25)
BBL	27	69 (75)
BOL/BBL	3	8
Totaal	39	100

1.3

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de bevindingen over de kwaliteit van de onderzochte opleidingen. Onze bevindingen betreffen het onderwijsproces, de kwaliteitsborging, de opbrengsten en de studenttevredenheid. Het hoofdstuk geeft antwoord op de eerste onderzoeksvraag: *wat is de kwaliteit van kleine opleidingen vergeleken met die van grote opleidingen?*

Hoe de uitvoering van de opleidingen is georganiseerd, oftewel de bedrijfsvoering, komt aan de orde in hoofdstuk 3 en geeft daarmee antwoord op de tweede onderzoeksvraag: *hoe is de bedrijfsvoering van de kleine opleidingen georganiseerd?* Hoofdstuk 4 beschrijft het arbeidsmarktperspectief en de regionale spreiding van de onderzochte opleidingen. Het rapport eindigt met een slotbeschouwing in hoofdstuk 5.

De uitgevoerde analyses zijn als technische bijlagen opvraagbaar.

2 Onderwijskwaliteit

2.1 Inleiding

De inspectie rapporteerde in het onderwijsverslag 2011 dat de opbrengsten van kleine opleidingen in het studiejaar 2009/2010 lager lagen dan van grote opleidingen.⁵

Opbrengsten zijn een risico-indicator voor kwaliteitsproblemen, waardoor dit signaal leidde tot zorg over de kwaliteit van kleine opleidingen. Om te onderzoeken of de kwaliteitsrisico's zich in de praktijk ook manifesteren hebben wij onderzoek gedaan bij een steekproef van 39 kleine techniekopleidingen.

2.2 Onderwijsproces

Werkwijze

De techniekopleidingen zijn beoordeeld op een selectie van indicatoren van het Onderwijsproces (gebied 1) van het waarderingskader bve 2012. Wanneer risico's zich manifesteren zal dat voor kleine opleidingen naar verwachting vooral blijken uit onvoldoende prestaties op de geselecteerde indicatoren. Om te komen tot een relevante selectie zijn ook vertegenwoordigers van instellingen geconsulteerd over het voorstel van de inspectie van te onderzoeken indicatoren. Er zijn dertien indicatoren geselecteerd van de twintig indicatoren die dit kwaliteitsgebied omvat.

In onderstaand overzicht zijn de aspecten en indicatoren opgenomen die het kwaliteitsgebied Onderwijsproces omvatten. In blauw is weergegeven welke indicatoren in dit onderzoek zijn betrokken.

Net als bij een regulier onderzoek zijn documenten bestudeerd, lessen geobserveerd en gesprekken gevoerd met studenten, docenten en het opleidingsmanagement.

Tabel 2.1 Overzicht geselecteerde indicatoren

Aspect	Indicator	Portret (aspect)
1.1 Programma	1.1.1 Inhoud	Het programma van de opleiding is afgestemd op het eindtermendocument/ kwalificatiedossier en andere landelijke richtlijnen en vertoont samenhang en een passende opbouw.
	1.1.2 Programmering	
1.2 Maatwerk	1.2.1 Differentiatie	Het programma houdt rekening met verschillen tussen studenten in vooropleiding, capaciteiten, vorderingen en vervolgwensen.
1.3 Didactisch handelen	1.3.1 Interactie	De opleiding biedt voldoende structurering van de leeractiviteiten,

⁵ Voor het onderwijsverslag 2010/2011 is de volgende definitie van kleine opleiding gebruikt: cp-code (voorloper van de bc-code) uitgesplitst naar niveau met minder dan twaalf ingeschreven studenten. Deze zijn vergeleken met cp-codes uitgesplitst naar niveau met meer dan zestig ingeschreven studenten.

Aspect	Indicator	Portret (aspect)
	1.3.2. Ondersteuning en begeleiding leeractiviteiten	instructie, begeleiding van de leeractiviteiten, praktische oefening en feedback op de vorderingen.
	1.3.3 Feedback op leeractiviteiten/leerresultaten	
1.4 Leertijd	1.4.1 Benutting	De opleiding biedt voldoende benutting van de onderwijstijd, met doelmatige roosters en een evenwichtige werkdruk.
	1.4.2 Werkdruk	
1.5 Leeromgeving	1.5.1 Schoolklimaat	De leeromgeving is voldoende veilig, met een respectvolle omgang en biedt een positief werkklimaat voor onderwijsgevendenden. De opleiding kent voldoende materiële voorzieningen.
	1.5.2 Materiële voorzieningen	
1.6 Begeleiding	1.6.1 Voorlichting	De voorlichting vooraf over de opleiding is specifiek en realistisch en de intake is zorgvuldig en leidt tot een passende plaatsing.
	1.6.2 Intake en Plaatsing	
1.7 Studieloopbaanbegeleiding	1.7.1 Informatievoorziening	De studieloopbaanbegeleiding biedt juiste en tijdige informatie over de uitvoering van de opleidingen, verloopt planmatig en proactief en houdt rekening met verschillen tussen studenten in begeleidingsbehoeften.
	1.7.2 Studieloopbaanbegeleiding	
1.8 Zorg	1.8.1 Eerste- en tweedelijnszorg	Voor studenten met specifieke zorgbehoeften is er voldoende eerste- en tweedelijnszorg beschikbaar en is er een structurele samenwerking met derdelijnszorg buiten de instelling.
	1.8.2 Derdelijnszorg	
1.9 Beroepspraktijkvorming	1.9.1 Voorbereiding studenten en bedrijven	De opleiding bereidt de studenten en leerbedrijven voldoende voor op de beroepspraktijkvorming, zorgt voor een passende plaatsing en werkinhoud, maakt voldoende afspraken met het leerbedrijf over hun begeleiding, volgt en bewaakt de uitvoering van de afspraken en zorgt voor reflectie op de leerervaringen.
	1.9.2 Plaatsing	
	1.9.3 Begeleiding door bedrijf	
	1.9.4 Begeleiding door opleiding	

De gegeven oordelen in dit onderzoek zijn op drie manieren vergeleken met grote opleidingen, te weten:

- I. met de oordelen die de afgelopen drie jaren (2012-2014) zijn gegeven voor alle onderzochte grote opleidingen in het bekostigd onderwijs;
- II. met de oordelen die de afgelopen drie jaren zijn gegeven voor alle onderzochte grote techniekopleidingen in het bekostigd onderwijs;
- III. met de oordelen die zijn gegeven voor de onderzochte grote opleidingen die in de eerste helft van 2014 zijn onderzocht aan dezelfde instellingen als de kleine opleidingen in de steekproef van kleine opleidingen.

Kleine verschillen

Bij de 39 kleine techniekopleidingen is per opleiding op dertien indicatoren een oordeel gegeven. Bij een beperkt aantal opleidingen kon op één of meer indicatoren geen oordeel worden uitgesproken omdat de informatie ontoereikend was of de situatie het niet toeliet om een gefundeerd oordeel te geven. Zo kwam het voor dat studenten, bijvoorbeeld als gevolg van de crisis, geen stageplaats of werk hadden waardoor begeleiding van de beroepspraktijkvorming (bpv) door het bedrijf niet te beoordelen was. Wanneer we de gevallen waarin geen oordeel is gegeven buiten beschouwing laten, werd in 96 procent van de gegeven oordelen een voldoende (V) gegeven, en 4 procent onvoldoende (O). De onvoldoendes zijn gegeven bij zeven opleidingen. Het aantal onvoldoende indicatoren varieert van één (drie opleidingen) tot negen (één opleiding). De meeste onvoldoendes zijn gegeven voor de indicator Studieloopbaanbegeleiding (vijf maal, 13 procent) en bpv-begeleiding vanuit de opleiding (vier maal, ruim 10 procent).

Tabel 2.2 laat zien wat het percentage voldoende is dat is gescoord voor de gedefinieerde vergelijkingsgroepen I, II en III. De scores voor de kleine techniekopleiding zijn weergegeven in de blauwe kolom. Kleine techniekopleidingen scoren op een groot aantal indicatoren net iets vaker een voldoende dan grote (techniek)opleidingen. De verschillen zijn echter over het algemeen erg klein. Alleen het verschil op de indicator 1.2.1 Differentiatie is voor alle groepen significant. Dit is vooral te verklaren door de veelal ingekochte onderwijsprogramma's die het individueel doorlopen van de opleiding mogelijk maken. Ook voor de indicator 1.4.1 Benutting in de vergelijking met alle grote opleidingen die de afgelopen drie jaren zijn onderzocht (groep I.) is het verschil met de kleine opleidingen significant.

Tabel 2.2 Percentage voldoende op indicatoren van het onderwijsproces

	kleine techniek- opleiding (n = 39)	Groep I: grote opleidingen (Svl* 2012- 2014) (n = 288)	Groep II: grote techniek- opleiding (Svl* 2012- 2014) (n = 81)	Groep III: grote opleidingen uit alle sectoren (Svl* 2014) (n = 98)
	%	%	%	%
1.2.1 Differentiatie	95	70	69	77
1.3.1 Interactie	95	94	95	98
1.3.2 Ondersteuning en begeleiding van de leeractiviteiten	97	94	95	96
1.3.3 Feedback op de leeractiviteiten en de leerresultaten	97	89	86	92
1.4.1 Benutting	100	87	91	92

	kleine techniek- opleiding (n = 39)	Groep I: grote opleidingen (SvI* 2012- 2014) (n = 288)	Groep II: grote techniek- opleiding (SvI* 2012- 2014) (n = 81)	Groep III: grote opleidingen uit alle sectoren (SvI* 2014) (n = 98)
1.4.2 Werkdruk	100	96	99	94
1.5.2 Materiële voorzieningen	97	99	100	99
1.7.1 Informatievoorziening	95	94	94	95
1.7.2 Studieloopbaanbegeleiding	87	87	90	93
1.9.1 Voorbereiding studenten en bedrijven	97	97	96	98
1.9.2 Plaatsing	97	97	98	96
1.9.3 Begeleiding door leerbedrijf	97	99	98	100
1.9.4 Begeleiding door de opleiding	89	90	88	97

geel: significant ($p < 0.05$)

* SvI betekent regulier onderzoek naar de Staat van de Instelling

Enkele opvallende bevindingen nader bekeken

De onvoldoendes bij de zeven opleidingen werden vooral gegeven voor de begeleiding (Studieloopbaanbegeleiding en bpv-begeleiding). Op de indicatoren Differentiatie en Benutting scoorden de kleine opleidingen opvallend positief. Op deze onderwerpen wordt hieronder nader ingegaan. Omdat we bij de beschrijvingen hiervan ook gebruik maken van onze ervaringen met reguliere onderzoeken, en niet alleen van informatie die direct voortvloeit uit het huidige onderzoek naar kleine opleidingen, presenteren we deze in een kader.

Studieloopbaanbegeleiding en bpv-begeleiding

De studenten in kleine opleidingen worden intensief begeleid: vrijwel elke les vraagt de docent hoe het gaat met de studenten wat betreft hun vorderingen. De lijnen zijn kort, studenten zijn daarover tevreden. Punt is echter dat de begeleiding informeel plaatsvindt en dat de voortgang van studenten niet overdraagbaar wordt vastgelegd. Mocht een docent uitvallen, dan is er een acuut probleem. Wij zien het ook als probleem dat studenten zelf als gevolg van de informele studieloopbaanbegeleiding veelal geen idee hebben waar zij staan in de opleiding.

Differentiatie en benutting

Bij veel van de onderzochte opleidingen werd gewerkt met ingekocht lesmateriaal dat studenten zelfstandig doorwerken. De docent is aanwezig als coach/begeleider. Dit maakt het werken met samengestelde groepen beheersbaar. Studenten geven aan dat zij deze werkwijze prettig vinden: het betreft over het algemeen wat oudere studenten die al werken in de betreffende

branche en (op een hoger niveau) gediplomeerd willen zijn. Zij zijn bovengemiddeld gemotiveerd om hun diploma te behalen.

2.3 Kwaliteitsborging

Werkwijze

In gesprekken met het opleidingsmanagement, de docenten en aan de hand van documentanalyse is in beeld gebracht of de kleine opleiding(en) zijn ingebed in het systeem dat de instelling hanteert om de kwaliteit van hun opleidingen te waarborgen. Dit is onderzocht op basis van de Kwaliteitsborging (gebied 4) van het waarderingskader bve 2012. Wij hebben geen oordeel uitgesproken over de indicatoren, omdat het onderzoek op dit punt vergeleken met een regulier onderzoek naar de Staat van de instelling, beperkter van omvang en diepgang was.

Tabel 2.3 Aspecten gebied 4 van het waarderingskader bve 2012

Gebied 4: Kwaliteitsborging	
4.1 Sturing	Er zijn op structurele basis voldoende specifieke en meetbare doelen voor de opleiding geformuleerd, gebaseerd op de missie en het strategisch beleid van de instelling en gedragen door de opleiding. Er is sprake van voldoende continuïteit in het <u>onderwijsgevend en leidinggevend personeel</u> .
4.2 Beoordeling	De opleiding beoordeelt regelmatig en betrouwbaar, met betrokkenheid van onafhankelijk deskundigen en belanghebbenden <u>de voortgang en de realisatie van de gestelde doelen</u> .
4.3 Verbetering en verankering	De opleiding neemt indien nodig verbetermaatregelen die passen bij de uitkomsten van de beoordelingen in het licht van de gestelde doelen, in het bijzonder met betrekking tot de deskundigheid van het personeel. De kwaliteitszorg en bijbehorende taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden zijn helder beschreven, <u>voldoende bekend en zijn in de organisatie verankerd</u> .
4.4 Dialoog en verantwoording	Er is een voldoende functionerende dialoog over de kwaliteit met de interne belanghebbenden en de verantwoordelijken, en met de externe belanghebbenden, waarvan deel uitmaakt een verantwoording oer de geleverde kwaliteit en de verbetering daarvan.

Volwaardige plaats binnen kwaliteitsborgingssysteem

Voor alle onderzochte kleine opleidingen geldt dat ze volledig zijn ingebed in het kwaliteitsborgingssysteem van de instelling. In die zin zien wij geen risico's voor de kleine opleidingen: ze zijn niet minder in beeld dan grote opleidingen.

Voor sturing (aspect 4.1) geldt dat de sturingsinformatie bij ruim twee derde van de instellingen op opleidingsniveau beschikbaar is, ook voor de kleine opleidingen. Dat geldt vooral voor de 'harde' indicatoren, zoals opbrengsten, jaar- en diplomaresultaten en tevredenheid van studenten (JOB-monitor), en in mindere mate voor de gegevens die gegenereerd worden uit evaluaties en enquêtes. Het laatste geldt echter ook voor de meeste grote opleidingen. De opleidingen dragen zorg voor de continuïteit van het personeel.

Kleine opleidingen worden meegenomen in het systeem van kwaliteitsborging van de instelling. De kleine opleidingen beoordelen de kwaliteit van het onderwijsproces, de examinering en de opbrengsten (aspect 4.2) conform de richtlijnen van de instelling. Een analyse op de uitkomsten ontbreekt echter, waardoor het nemen van adequate maatregelen uitblijft (aspect 4.3). Hoewel een systematische analyse ontbreekt, constateren wij wel dat door de kleine opleidingen daarnaast informeel wordt geëvalueerd en dat dit ook aantoonbaar leidt tot verbeteringen in het primaire proces. Bij de kleine opleidingen wordt voldoende aandacht besteed aan deskundigheidsbevordering.

De dialoog met belanghebbenden wordt zorgvuldig gevoerd. Dat is mede te verklaren door de nauwe samenwerking met het bedrijfsleven, veelal vertegenwoordigd in samenwerkingsverbanden.

Kwaliteitszorg bij kleine en grote opleidingen vergelijkbaar

Hoewel wij geen risico's zien die samenhangen met de omvang van de opleiding, constateren wij wel dat in de kwaliteitsborging in het algemeen nog een slag te maken is. Dat betreft vooral de analyse van verzamelde gegevens en de doorvertaling naar eventuele (verbeter)maatregelen (4.2 en 4.3). Dit beeld zien we tevens terug als we onze bevindingen vergelijken met de resultaten van de onderzoeken (zie tabel 2.4) naar de Staat van de instelling bij de instellingen waar we de kleine opleidingen onderzochten. Daar scoren de aspecten 4.2 en 4.3 ook het vaakst onvoldoende.

Tabel 2.4 Percentage voldoende aspecten en indicatoren van kwaliteitsborging op opleidingsniveau (n = 98)

Kwaliteitsgebied	% V
4.1 Sturing	70
4.2 Beoordeling	61
4.3 Verbetering en verankering	48
4.4 Dialoog en verantwoording	90

Onze bevindingen sluiten aan bij de bevindingen die in het Onderwijsverslag 2013 beschreven staan, met name bij de constatering dat er wordt geïnvesteerd in de aansturing van de kwaliteitszorg en de monitoring van de onderwijskwaliteit, maar dat de stap naar een adequate verbeteraanpak moeizaam blijkt (zie paragraaf 4.2, p. 162 e.v. van het Onderwijsverslag).

2.4 Opbrengsten en diplomakans

In het Onderwijsverslag 2011 constateerden we lagere opbrengsten bij kleine opleidingen dan bij grote opleidingen. De analyse die hieraan ten grondslag lag, had betrekking op alle mbo-studenten die in het studiejaar 2009/2010 zijn uitgestroomd met of zonder diploma.⁶ Bij deze analyse werd gekeken naar het

⁶ Inspectie van het Onderwijs, Staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2010/2011 (Utrecht 2012), p. 178. Voor deze analyse werd de volgende definitie van kleine opleiding gebruikt: cp-code (voorloper van de bc-code) uitgesplitst naar niveau met minder dan twaalf ingeschreven studenten. De opbrengsten van deze opleidingen

aantal gediplomeerden. Er is destijds niet gekeken naar de onderliggende oorzaken voor het verschil in opbrengsten tussen kleine en grote opleidingen.

In dit onderzoek is wel gekeken naar de mogelijke oorzaken die ten grondslag liggen aan het verschil in percentage gediplomeerde studenten tussen grote en kleine mbo-opleidingen. In een multilevel onderzoeksmodel is het effect van diverse student- en opleidingskenmerken, waaronder de opleidingsomvang bekeken op de kans om een mbo diploma te halen. We weten bijvoorbeeld dat vrouwen minder vaak uitvallen dan mannen, en autochtone studenten minder vaak dan allochtone. Wanneer in de analyse rekening wordt gehouden met dit soort relevante (verklarende) factoren krijgen we een duidelijker beeld van de opbrengsten.

Werkwijze

Om vast te kunnen stellen of de omvang van de opleiding bepalend is voor het behalen van een diploma of dat andere student- of opleidingskenmerken hierop ook invloed hebben, is een nadere analyse uitgevoerd. Hierbij wordt steeds de gemiddelde kans op een diploma (*de diplomakans*) geschat voor verschillende verklarende factoren. We onderscheiden daarbij studentkenmerken (geslacht, etniciteit, vooropleiding voortgezet onderwijs, wel of niet wonen in armoedeprobleemcumulatiegebied, wel of geen leerwegondersteuning in voortgezet onderwijs gehad) en opleidingskenmerken (leerweg, niveau, sector en omvang van de opleiding). De analyse is uitgevoerd voor de opleidingsniveaus 2, 3 en 4 in het mbo. De onderzoekspopulatie bestond uit studenten die in schooljaar 2011/12 zijn uitgestroomd uit het mbo en die jonger waren dan dertig jaar, en waarvan de vooropleiding uit het voortgezet onderwijs bekend is.

Iets grotere diplomakans

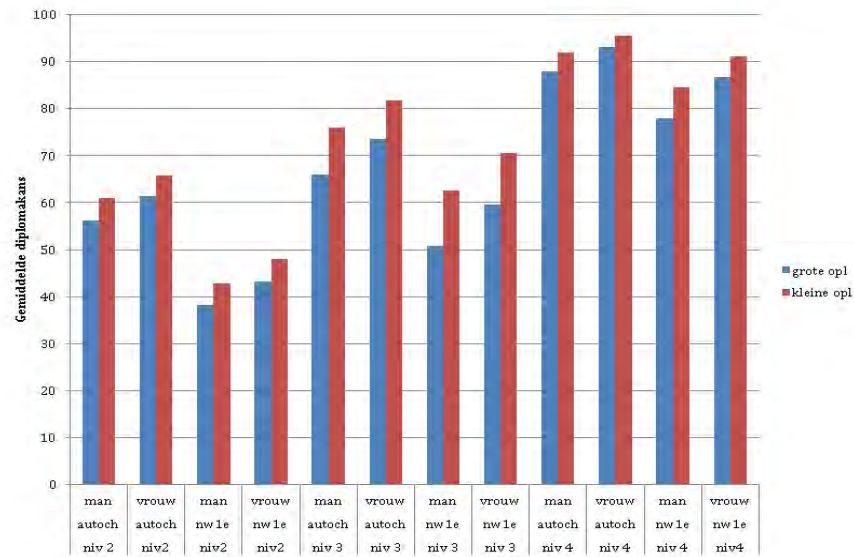
Op alle opleidingsniveaus in het mbo blijkt dat de omvang van de opleiding de diplomakans beïnvloedt. Studenten aan kleine opleidingen hebben een iets grotere kans om een diploma te behalen dan studenten aan grote opleidingen. Voor de niveaus 2 en 3 is dat respectievelijk 4 en 10 procent. Voor niveau 4 varieert het van 3 tot 5 procent. Ter illustratie zijn de gemiddelde diplomakansen van enkele groepen studenten weergegeven in de onderstaande grafiek. De gemiddelde diplomakans varieert, afhankelijk van het geslacht, de etniciteit, de leeftijd van de student en de opleidingsgrootte waarin de student onderwijs volgt. De grafiek⁷ laat verder het volgende zien:

- mannen hebben gemiddeld een lagere diplomakans dan vrouwen;
- autochtonen hebben gemiddeld een hogere diplomakans dan 1e generatie niet-westerse allochtonen;
- hoe hoger het opleidingsniveau, hoe hoger de gemiddelde diplomakans;
- studenten uit kleine opleidingen hebben gemiddeld een hogere diplomakans dan studenten uit grote opleidingen.

---

zijn vergeleken met cp-codes uitgesplitst naar niveau met meer dan zestig ingeschreven studenten. Het gemiddelde rendement voor opleidingen met minder dan twaalf studenten was 65,5 procent en voor opleidingen met meer dan zestig studenten was 72,3 procent.

7. De grafieken voor de niveaus 2 en 3 hebben betrekking op studenten in de leeftijdscategorie jonger dan 20 jaar die niet in een armoedeprobleemcumulatiegebied (apcg) wonen. Voor niveau 4 geldt een leeftijdscategorie van 20-23 jaar.

De uitkomsten van de analyse tonen aan dat het verschil in opbrengsten tussen grote en kleine opleidingen vooral wordt veroorzaakt door de samenstelling van de studentenpopulatie en voor een klein deel ook door de grootte van de opleiding

Deze uitkomst lijkt tegenstrijdig met het resultaat dat kleine opleidingen minder rendement behalen dan grote opleidingen: waarom zijn de opbrengsten van kleine opleidingen lager dan van grote opleidingen, terwijl de diplomakans van studenten in kleine opleidingen groter is dan van studenten in grote opleidingen?

Deze schijnbare tegenstelling kan verklaard worden door naar de verschillen in de samenstelling van studentpopulaties te kijken. In kleine opleidingen zitten gemiddeld genomen meer mannen, meer studenten met een lage vooropleiding en volgen meer studenten opleidingen op een lager opleidingsniveau dan in grote opleidingen. Uit de multilevel analyses is gebleken dat deze studentkenmerken een negatief effect hebben op de diplomakans: ze verlagen de kans op het behalen van een diploma. Daartegenover staat dat de diplomakans van deze studenten iets verhoogd wordt wanneer ze onderwijs volgen in een kleine opleiding, maar niet zodanig wordt verhoogd dat daarmee de negatieve effecten van bijvoorbeeld een lage vooropleiding of etniciteit worden gecompenseerd.

2.5 Studenttevredenheid

Naast opbrengsten is ook studenttevredenheid voor de inspectie een risico-indicator in het reguliere toezicht. Informatie hierover wordt in de voorbereiding op een kwaliteitsonderzoek gebruikt om een beeld te krijgen van de instelling en opleiding(en).

Werkwijze

Om te bepalen of de tevredenheid van studenten in grote opleidingen verschilt van studenten in kleine opleidingen, is gebruik gemaakt van de JOB-monitor 2012. De multilevelanalyses zijn uitgevoerd voor alle respondenten van de JOB-monitor,

uitgesplitst naar opleidingsniveau. Gekeken is naar het rapportcijfer op opleidingsniveau en naar de tevredenheidsscores over onderwijsthema's die aansluiten bij het toezichtkader van de inspectie: programma, leren in de opleiding, begeleiding, leren in de beroepspraktijk (bol en bbl), examinering en opleiding. Zie bijlage I voor een overzicht van de vragen per thema. Om het effect van opleidingsgrootte op de verschillende onderdelen van tevredenheid te meten, is er in een multilevel analyse gecorrigeerd voor geslacht, leerweg en sector waarbinnen de student onderwijs volgt.

Wisselende effecten

Wanneer we bij tevredenheidsscores rekening houden met verschillen die samenhangen met geslacht, leerweg en sector – en daarvoor corrigeren – dan zijn er zeer kleine en wisselende effecten zichtbaar van opleidingsgrootte.

Studenten uit kleine niveau 2-opleidingen zijn over het geheel genomen net zo tevreden als studenten uit grote opleidingen op dit niveau. De verschillen die gevonden worden, zijn vaak niet significant en wisselend in het voordeel van de grote en kleine opleidingen, zoals tabel 2.5 laat zien.

Of studenten uit grote of kleine opleidingen meer tevreden zijn, wordt aangegeven met een **X** in de betreffende kolom. In de laatste kolom is weergegeven of het effect significant is.

Tabel 2.5 Studenttevredenheid grote en kleine opleidingen (niveau 2)

Niveau 2	Groot	Klein	Significant
Programma		X	nee
Leren in de onderwijsinstelling		X	nee
Begeleiding	X		nee
Leren in de beroepspraktijk BOL	X		nee
Leren in de beroepspraktijk BBL		X	nee
Examinering en opleiding	X		nee

Voor studenten in opleidingen op niveau 3 en 4 blijkt op enkele onderwerpen wel een significant verschil in tevredenheid.

Tabel 2.6 Studenttevredenheid grote en kleine opleidingen (niveau 3 en 4)

Niveau 3	Groot	Klein	Significant
Programma		X	ja
Leren in de onderwijsinstelling		X	ja
Begeleiding		X	ja
Leren in de beroepspraktijk BOL		X	ja
Leren in de beroepspraktijk BBL		X	nee
Examinering en opleiding		X	nee
Niveau 4	Groot	Klein	Significant
Programma	X		nee
Leren in de onderwijsinstelling	X		ja
Begeleiding	X		ja
Leren in de beroepspraktijk BOL	X		nee
Leren in de beroepspraktijk BBL		X	nee
Examinering en opleiding	X		nee

Bij niveau 3 zijn studenten uit kleine opleidingen op alle onderwerpen meer tevreden, bij niveau 4 zijn de studenten uit grote opleidingen juist meer tevreden. De kleine en wisselende richting van de effecten geven geen overtuigend bewijs voor een duidelijk verschil in tevredenheid tussen studenten uit grote en kleine opleidingen.

2.6   Antwoord op de onderzoeksvraag

Wat is de kwaliteit van kleine opleidingen vergeleken met die van grote opleidingen?

De kwaliteit van kleine opleidingen is van vergelijkbaar niveau als die van grote opleidingen. Op de onderzochte indicatoren van het Onderwijsproces uit het waarderingskader bve 2012 scoren de onderzochte kleine opleidingen overwegend gelijk aan de grote opleidingen de afgelopen drie jaar. Daar komt bij dat we wat betreft de kwaliteitsborging geen risico's geconstateerd hebben die samenhangen met de omvang van de kleine opleiding.

Dit beeld wordt ondersteund, enerzijds door de positieve resultaten van de analyses op diplomakans. Anderzijds tonen de resultaten voor de analyse op studenttevredenheid, die betrekking hebben op de (kleine) opleidingen van alle sectoren in het mbo, dat studenten uit grote en kleine opleidingen overwegend even tevreden zijn.

3 Bedrijfsvoering

3.1 Inleiding

In het rapport Naar meer focus op het mbo! onderscheidt men wat betreft de bedrijfsvoering behalve complexiteit als gevolg van het stelsel, ook complexiteit die samenhangt met de besturing van instellingen. Het laatste heeft te maken met keuzes en vormgeving van de organisatie, bijvoorbeeld het opleidingsportfolio of het aanbieden van één (kleine) opleiding op verschillende locaties. Deze twee aspecten, keuze en vormgeving, hebben wij als uitgangspunt genomen voor de uitwerking van de elementen op basis waarvan wij de bedrijfsvoering in beeld brengen.

3.2 Werkwijze

In de gesprekken met het (opleidings)management zijn telkens dertien elementen aan de orde geweest die betrekking hebben op de bedrijfsvoering (zie tabel 3.1). Gedachte achter elk van deze elementen is dat als er **geen of nauwelijks** sprake van is dit het risico op kwaliteitstekorten vergroot. Vervolgens is gekeken of er verbanden te leggen zijn tussen de scores op deze elementen en de beoordeelde indicatoren van het onderwijsproces. Met andere woorden, hebben opleidingen met meerdere risicoverhogende elementen van bedrijfsvoering meer kwaliteitstekorten op het onderwijsproces.

Hoewel wij een aantal vaste onderwerpen van gesprek hadden gedefinieerd, hadden deze gesprekken ook een open karakter waarin de instellingen konden uitleggen hoe zij ervoor zorgen dat de kleine opleidingen voor hen uitvoerbaar zijn.

Tabel 3.1: Elementen bedrijfsvoering

	Element	Relevantie: waarom mogelijk risico
1	Wordt het opleidingsportfolio systematisch herijkt?	Uitgangspunt is: 'concurrentie waar het kan, taakverdeling waar het moet'. Onderdelen van het portfolio zijn: opleidingsaanbod , cursorisch aanbod, de contractactiviteiten en de mate van filialisering . (<i>Naar meer focus op het mbo!</i> p 29). In dit onderzoek zijn vooral de vetgedrukte aspecten relevant.
2	Is het behoud van e kleine opleiding expliciete bewuste keus (van het CvB)?	Wanneer het een bewuste keus is een kleine opleiding te blijven aanbieden, wordt een belang ingezien van de kleine opleiding, en is het waarschijnlijk dat men ook zorgt dat de benodigde faciliteiten beschikbaar zijn of komen. Vraag is daarbij ook of de instelling als geheel voldoende focus tracht aan te brengen in het totale aanbod en daar in het beleid rekening houdt met zowel het regionale als het landelijke aanbod (<i>Naar meer focus op het mbo!</i> p 26).
3	Is de kleine opleiding ingebed in de	Is de opleiding ingebed als volwaardig onderdeel in een groter geheel (sector/afdeling); in het bijzonder ten aanzien

	Element	Relevantie: waarom mogelijk risico
	organisatie?	van de kwaliteitsborging. Met andere woorden, wordt de kleine opleiding als volwaardige opleiding meegenomen in het kwaliteitszorgsysteem?
4	Is sturingsinformatie op opleidingsniveau beschikbaar?	Dat de resultaten van evaluaties van studenten van kleine opleidingen niet gepubliceerd worden vanwege herleidbaarheid is begrijpelijk. Dat wil niet zeggen dat ze intern ook niet geanalyseerd kunnen worden. Naast de evaluaties die zich vaak beperken tot 'tevredenheid' is van belang dat de sturingsinformatie voor het CvB – als dat normaliter op opleidingsniveau wordt gegenereerd – ook van de kleine opleidingen beschikbaar is.
5	Wordt lesgegeven aan een homogene groep ?	Zo nee, dan vergt het lesgeven aan samengestelde groepen meer vaardigheden op het gebied van differentiatie en vraagt het meer vakinhoudelijke expertise. Samenstelling van een heterogene groep kan naar diverse dimensies: <ul style="list-style-type: none"> - verschillende opleidingen bij elkaar - verschillende leerjaren bij elkaar - verschillende niveaus (1–4) bij elkaar - BOL en BBL bij elkaar - combinaties daarvan
6	Wordt de opleiding verzorgd door een 'eigen' kernteam ?	Heeft de opleiding een eigen vast (kern)(docenten)team, of wordt veel gewerkt met freelancers/(interne) inhuur. Hoeveel van het aantal fte is uitsluitend werkzaam voor de opleiding? Als er veel kleine aanstellingen of freelancers zijn, wordt dit dan gecompenseerd door goede afspraken, heldere documenten en gezamenlijke bijeenkomsten? Hier is ook van belang of de 'huisvesting' voor de opleiding zodanig is dat docenten en studenten elkaar gemakkelijk kunnen vinden, of werkplekken van docenten geconcentreerd zijn, of juist verspreid. Wanneer het geven van alle beroepsgerichte onderdelen bij een of twee personen is belegd, rijst de vraag of zij wel op alle onderdelen voldoende kennis en expertise (kunnen) hebben.
7	Heeft de opleiding zeggenschap ?	Heeft de opleiding – vergeleken met andere opleidingen in de afdeling/sector/school vergelijkbare zeggenschap over en/of invloed op vakinhoud, gebruik van de voorzieningen, budgetten?
8	Kan de opleiding volledig gebruik maken van bestaande voorzieningen ?	Heeft de opleiding – vergeleken met andere opleidingen – vergelijkbare zeggenschap over en/of invloed op vakinhoud, gebruik van de voorzieningen (praktijklokalen), budgetten?
9	Is het lesmateriaal ingekocht ?	Inkoop lesmateriaal verkleint het afbreukrisico op onvoldoende kwaliteit van ontwikkeling door een kleine groep, die mogelijk onvoldoende expertise en/of tijd

	Element	Relevantie: waarom mogelijk risico
		hiervoor heeft.
10	Zijn de examens ingekocht ?	Inkoop examens verkleint het risico dat ontwerp, vaststelling, afname en beoordeling van toetsen veelal door dezelfde mensen geschiedt, of dat collega's uit de sector hierbij betrokken worden die onvoldoende kennis hebben van het opleidings specifieke deel van het kwalificatiedossier.
11	Is de opleiding in de examencommissie vertegenwoordigd?	Is er in de examencommissie ook voldoende kennis vertegenwoordigd van het vakgebied van de kleine opleiding? Is geborgd wie bewaakt dat de studenten van kleine opleidingen aan alle eisen hebben voldaan voordat de examencommissie het diploma uitreikt?
12	Wordt op opleidingsniveau samengewerkt met andere instellingen?	Samenwerking voorkomt mogelijk ondoelmatige concurrentie. Bovendien kan kennis worden gedeeld.
13	Is het budget toereikend ?	Is het budget toereikend om de opleiding uit te voeren zodat deze voldoet aan de kwaliteit.

3.3 Bevindingen

Overwegingen om kleine opleidingen aan te bieden

Voor alle 39 onderzochte kleine techniekopleidingen geldt dat het een bewuste keuze is de opleidingen te blijven aanbieden. Gevolg daarvan is dat de betreffende kleine opleidingen ook financieel voldoende middelen krijgen toebedeeld om de opleiding uit te kunnen voeren. Indien nodig wordt hiervoor op het interne allocatiemodel gecorrigeerd. Bij alle onderzochte opleidingen was het budget toereikend, of er werd intern voor gezorgd dat de kleine opleiding voldoende middelen had. Door de keuzes die de instellingen maken, hierna uitgewerkt onder het kopje *uitvoerbaarheid*, zorgen zij dat ze de opleidingen kunnen behouden.

De overwegingen om kleine opleidingen aan te bieden zijn uiteenlopend. Regelmatig wordt genoemd dat instellingen het als hun maatschappelijke verantwoordelijkheid zien om studenten de opleiding van hun keus te kunnen laten volgen. In die gevallen geldt dan ook dat zolang (potentiële) studenten zich aanmelden voor de opleiding, deze wordt aangeboden. Wel wordt daarbij altijd de kanttekening gemaakt dat er een groep samengesteld moet kunnen worden aan wie adequate begeleiding gegeven kan worden. In de samenstelling van die klassen worden verschillende keuzes gemaakt (zie hierna).

Uitvoerbaarheid

Met betrekking tot de organisatie van het aanbod van kleine opleidingen vallen een aantal zaken op:

- vaak heterogene groepen;
- uitvoering van opleidingen door (kern)teams;
- vaak inkoop examens en lesmateriaal;
- goede voorzieningen.

Heterogene groepen

Het komt slechts bij twee opleidingen voor dat studenten als homogene groep les krijgen. Vrijwel alle onderzochte opleidingen clusteren dus groepen studenten. We zien clustering van:

- verschillende (verwante) opleidingen;
- verschillende leerjaren;
- verschillende niveaus;
- verschillende leerwegen (BOL/BBL).

In 45 procent van de gevallen clustert men naar één van deze dimensies en in ongeveer de helft van de gevallen betreft het combinaties van meerdere ervan. Het komt tweemaal voor dat de groep is samengesteld naar al deze vier dimensies. In de gesprekken werd geregeld aangegeven dat dat het lesgeven aan samengestelde groepen veel vraagt van de beroepsinhoudelijke kennis en didactische vaardigheden van docenten. Opmerkelijk is in dit verband het feit dat het oordeel op indicator 1.2.1 Differentiatie voor de kleine opleidingen significant beter is dan voor grote opleidingen.

Ook over het samenstellen van groepen wordt over het algemeen goed nagedacht. Meestal is daarbij de mate van overlap in de kwalificatiedossiers doorslaggevend. In een enkel geval is clustering op basis van vakinhoudelijke overlap niet mogelijk, dan worden groepen doorgaans alleen geclusterd voor de generieke vakken.

Uitvoering opleidingen door kernteams

In bijna alle gevallen (37) worden de opleidingen verzorgd door (kern)teams. Dat betekent dat ook de vakinhoudelijke expertise is gespreid over meerdere deskundigen die elkaar indien nodig kunnen vervangen. We constateerden wel enkele kwetsbare situaties waar uitval van de vakdocent zou leiden tot een acute lesuitval, maar in al die gevallen was de instelling zich daarvan bewust en werd (preventief) gezocht naar oplossingen, bijvoorbeeld door actief kennis te delen met jongere collega's. Het vraagstuk van continuïteit is voldoende in beeld.

Inkoop: examens en lesmateriaal

Zo'n twee derde van de opleidingen koopt het lesmateriaal en de examens in of ontwikkelt samen met andere instellingen het materiaal. Deze opleidingen geven aan dat dit een heel belangrijke factor is voor het in stand kunnen houden van de opleidingen. Voor de ingekochte methodes geldt namelijk dat studenten de leerstof zelfstandig in eigen tempo doorwerken, wat eraan bijdraagt dat het werken met heterogene groepen beheersbaar is. De docent is meer een coach die helpt waar nodig en die in de praktijk ook vaak de voortgang bewaakt. Opleidingen die het materiaal en de examens wel zelf ontwikkelen, geven aan dat dit eigenlijk te veel overheadkosten geeft. Toch was het in enkele gevallen een bewuste en soms zeer inhoudelijke keus dit wel te doen. In die gevallen werd de opleiding daartoe ook gefaciliteerd.

Goede voorzieningen

Voor de onderzochte opleidingen geldt dat de voorzieningen in alle gevallen als voldoende zijn beoordeeld. Vaak wordt gebruik gemaakt van de beschikbare ruimte en apparatuur bij het samenwerkingsverband van de regionale opleidingsbedrijven. Als dat niet mogelijk is zorgen instellingen zelf dat zij benodigde machines en materialen beschikbaar hebben, soms met behulp van

bedrijven. In alle gevallen is het ook zo dat hierin wordt geïnvesteerd door de onderwijsinstelling als dat nodig is, ondanks de kleine aantallen studenten.

Verband tussen risico-elementen en kwaliteit van het onderwijsproces

De onderzochte opleidingen hebben relatief weinig elementen van bedrijfsvoering die een mogelijk risico inhouden. Het aantal kenmerken varieert van één tot maximaal zes op een maximum te behalen score van dertien. Binnen de onderzochte groep van 39 opleidingen is bij 8 opleidingen sprake van vier of meer elementen. Van deze opleidingen zijn wij nagegaan of dit vooral de 7 opleidingen betreft die onvoldoende scores op de indicatoren van het onderwijsproces. Dat is niet het geval. Een paar voorbeelden:

I

Opleiding X voldoet aan zes van de dertien elementen in de bedrijfsvoering van kleine opleidingen die het risico op kwaliteitsproblemen vergroten en is van de onderzochte opleiding degene met de meeste elementen: er is geen sturingsinformatie beschikbaar op opleidingsniveau, er wordt lesgegeven aan een samengestelde groep (meerdere opleidingen), examens en lesmateriaal worden zelf ontwikkeld, er is geen samenwerking met andere instellingen en het budget is niet toereikend.

De opleiding scoort geen enkele onvoldoende op het onderwijsproces.

Overigens is de opleiding in afbouw, omdat het kwalificatiedossier verdwijnt.

II

Opleiding Y voldoet aan vier elementen, namelijk geen sturingsinformatie op opleidingsniveau, een samengestelde groep (verschillende opleidingen én verschillende leerjaren), geen samenwerking met andere instellingen/opleidingen en het budget is niet toereikend. De opleiding krijgt een onvoldoende voor indicator 1.9.4 Begeleiding door de opleiding (bij de bpv).

Een directe relatie tussen de aspecten in de bedrijfsvoering die een mogelijk risico inhouden en de onvoldoende is echter niet te leggen. De onvoldoende is vooral gebaseerd op onvoldoende opvolgen van interne procedures die niet voortkomen uit voornoemde kenmerken van de bedrijfsvoering: het is bijvoorbeeld niet zo dat het ontoereikende budget tot gevolg heeft dat de opleiding te weinig personeel kan inzetten om de begeleiding goed te kunnen uitvoeren.

III

Opleiding Z voldoet aan drie elementen en heeft drie onvoldoendes op het onderwijsproces. De aspecten zijn een samengestelde groep (verschillende opleidingen en verschillende leerjaren), geen samenwerking met andere instellingen/opleidingen en het budget is niet toereikend. De onvoldoendes zijn gegeven op de indicatoren 1.7.2. (Studieloopbaanbegeleiding), 1.9.1. (Voorbereiding studenten en bedrijven op de bpv) en 1.9.4. (Begeleiding door de opleiding op de bpv).

De onvoldoendes zijn gegeven omdat de opleiding een opzet van de opleiding

heeft gekozen waarbij de studenten te vroeg in de opleiding te veel verantwoordelijkheid krijgen voor hun eigen leerproces. Dit geldt zowel voor het theoretisch deel van de opleiding dat op school wordt gevolgd als voor de bpv. Zij zijn daar dan nog niet aan toe.

Een relatie met de risicoverhogende aspecten is niet te leggen. De onvoldoendes komen voort uit de keuze van de opleiding voor een bepaalde opzet van de opleiding die onvoldoende doordacht is op het punt van begeleiding naar zelfstandigheid.

3.4   Antwoord op de onderzoekvraag

Hoe is de bedrijfsvoering van de kleine opleidingen georganiseerd?

Uit de gesprekken met het management blijkt dat aan het aanbieden van alle 39 onderzochte opleidingen een bewuste keuze ten grondslag ligt. Gevolg is dat goed wordt nagedacht over hoe de opleiding uitvoerbaar is. Wat de organisatie betreft betekent dat kort samengevat:

- Clusteren van groepen; bijvoorbeeld studenten uit verschillende opleidingen bij elkaar en/of verschillende leerjaren en/of verschillende leerwegen en/of verschillende niveaus.
- Lesmateriaal en examens worden veelal ingekocht of samen met andere instellingen ontwikkeld.
- Goede voorzieningen; alle onderzochte opleidingen onderhouden nauwe banden met het bedrijfsleven, dat vaak middelen en machines ter beschikking stelt voor de praktijkruimtes.

Instellingen zorgen dat het budget toereikend is door intern te schuiven met financiële middelen, waarbij grote opleidingen het voortbestaan van de kleine opleiding mede mogelijk maken. Het faciliteren van de praktische uitvoering is arbeidsintensief.

4 Doelmatigheid en arbeidsmarktperspectief

4.1 Inleiding

De nieuwe Wet macrodoelmatigheid beoogt onder andere een inefficiënt aanbod van opleidingen te voorkomen en opleidingen met een gebrekkige arbeidsmarktrelevantie te reduceren. Dat is een ingewikkelde opgave, niet in de laatste plaats omdat ontwikkelingen op de arbeidsmarkt moeilijk te voorspellen zijn. Desondanks mag van instellingen worden verwacht dat zij zich kunnen verantwoorden over hun opleidingsportfolio en de (strategische) keuzes die zij daarin maken. Instellingen zijn zich daarvan bewust.

Om de bevindingen van dit onderzoek te zien in het perspectief van de Kamerbrief en de voorgenomen wetswijziging, hebben we voor de onderzochte opleidingen in beeld gebracht wat het arbeidsmarktperspectief is en wat het regionale aanbod is.

4.2 Arbeidsmarktperspectief sector techniek

Ter verbetering van de aansluiting op de arbeidsmarkt wordt van instellingen verwacht dat zij overleg voeren met het bedrijfsleven en met elkaar over opleidingen waar te weinig afgestudeerden werk op niveau vinden. Vanaf het schooljaar 2015/2016 wordt het voor instellingen bovendien verplicht om in een studiebijsluiter ook het arbeidsmarktperspectief te schetsen.⁸ Het beoogde effect hiervan is aankomende studenten te stimuleren tot een weloverwogen keuze voor een opleiding met een goed arbeidsmarktperspectief. Voor de onderzochte opleidingen zijn wij nagegaan wat het arbeidsmarktperspectief is.

Over het algemeen is het arbeidsmarktperspectief voor de sector techniek goed.⁹ De stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) definieert het in de SBB Barometer van juni 2014 als een van de meest kansrijke sectoren. Binnen de verschillende opleidingsdomeinen die SBB definieert, bestaan wel verschillen. Het totaalbeeld voor de onderzochte opleidingen (tabel 4.1) komt daarmee overeen. De vooruitzichten tot 2018 laten ook nauwelijks een stijging van de werkgelegenheid zien. De tabel geeft van de opleidingen in de steekproef het arbeidsmarktperspectief weer.¹⁰ De scores betekenen het volgende:

1. geringe kansen
2. matige kansen
3. voldoende kansen
4. ruim voldoende kansen
5. goede kansen

---

⁸ Wetsvoorstel artikel 6.1.3a; brief 2 juni 2014 (628389).

⁹ www.kansopwerk.nl/barometer

¹⁰ Het aantal opleidingen is in deze tabel minder dan 39, omdat er enkele opleidingen bij verschillende instellingen zijn onderzocht.

Tabel 4.1 Arbeidsmarktperspectief onderzochte opleidingen

Naam beroepsopleiding	AP regio	AP NL
Stuurman werktuigkundige zeevisvaart (2)	1	1
Visserij officier (3)	1	1
Autospuiter (2)	2	2
Gezel glaszetter (3)	2	2
Machinaal houtbewerker (2)	2	3
Machinaal houtbewerker (allround machinaal houtbewerker (3)	2	3
Gezel schilderen (3)	2	3
Specialist schilderen (decoratie en restauratie) (4)	3	2
Bedrijfsautotechniek (bedrijfsautotechnicus) (2)	3	3
Bedrijfsautotechniek (technisch specialist bedrijfsauto) (4)	3	3
Elektrotechnische industriële producten en systemen (monteur) (2)	3	3
Fijnmechanische techniek (verspaner) (2)	3	3
Machinebouw mechatronica (monteur) (2)	3	3
Allround Meubelmaker/(scheeps)interieurbouwer (3)	3	3
Printmedia (basisedewerker) (2)	3	3
Printmedia (Drukker) (3)	3	3
Serviceapparatuur en installaties (onderhoudsmonteur installatietechniek) (2)	3	3
Tegelzetter (2)	3	3
Vakman grondwerk,-, wegen- en waterbouw (3)	3	3
Werkvoorbereider houtbranche (4)	3	3
Autotechniek (technisch specialist personenauto) (4)	4	3
Elektrotechnische industriële producten en systemen (technicus) (4)	4	4
Fijnmechanische techniek (allround verspaner) (3)	4	4
Installeren (eerste monteur elektrotechnische installaties) (3)	4	4
Metselaar (metselaar incl. casco lijmwerk) (2)	4	4
Metselaar (allround metselaar aan- en verbouw) (3)	4	4
Optiek (verkoopmedewerker) (2)	4	4
Straatmaker (3)	4	4
Timmerman (allround timmerman bouw- en werkplaats) (3)	4	4
Tweewielertechniek (eerste fietstechnicus) (3)	4	4
Planner wegtransport (3)	5	3
Werkvoorbereider installatie (4)	5	5
Commercieel medewerker buitendienst textiel (4)	Niet bekend	

Bron: SBB, www.kansopwerk.nl

25 opleidingen hebben een voldoende tot goed perspectief; voor 7 opleidingen geldt dat niet (uitgaande van de regionale cijfers).

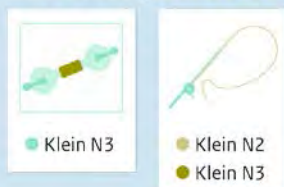
4.3 Macrodoelmatigheid

In het Wetsvoorstel macrodoelmatigheid in het beroepsonderwijs (ref. 33948) wordt naast de zorgplicht arbeidsmarktperspectief een nieuwe zorgplicht geïntroduceerd: de zorgplicht doelmatigheid. Het doel van dit wetsvoorstel is, behalve het realiseren van een betere aansluiting van het opleidingsaanbod op de arbeidsmarkt, een doelmatiger spreiding ervan.

Voor opleidingen met een matig of gering arbeidsmarktperspectief is het doelmatigheidsvraagstuk essentiëler dan voor opleidingen waarbij het perspectief goed is. Voor de zeven opleidingen uit onze steekproef waarvan het arbeidsperspectief momenteel niet zo goed is (geringe of matige kansen), gaan we daarom nader in op de spreiding van het aanbod ervan.

We hebben voor die zeven opleidingen in beeld gebracht wat het aanbod van de opleidingen landelijk gezien is, en of deze opleidingen klein of groot zijn. Dit is in onderstaande kaarten weergegeven.

Gezel glaszetter niveau 3 Visserij niveau 2 en 3

Autospuiter niveau 2

Machinaal houtbewerker niveau 2 en 3

Gezel schilderen niveau 3

De visserij-opleidingen worden op vier plaatsen aangeboden. Het zijn unieke vakopleidingen die, ondanks het geringe arbeidsmarktperspectief, vanwege hun maatschappelijk belang in stand gehouden worden. De opleiding gezel glaszetter wordt om dezelfde reden op de twee uitvoeringslocaties gecontinueerd.

De opleidingen autospuiter, machinaal houtbewerker en gezel schilderen worden bij respectievelijk 15, 20 en 26 instellingen aangeboden. De eerste twee opleidingen zijn vrijwel altijd kleine opleidingen, die geografisch een vrij evenwichtige spreiding laten zien.¹¹ Bij de gezel schilderen zijn 15 opleidingen groot en 11 klein, waarbij de spreiding regionaal overlap van grote en kleine opleidingen vertoont. Vooruitlopend op de zorgplicht macrodoelmatigheid kunnen we over de opleiding gezel schilderen zeggen dat een nadere analyse van het aanbod – en mogelijk herschikking ervan – gewenst is.

Samenwerking

Om een versnipperd aanbod tegen te gaan komt er een meldplicht voor het starten en/of opheffen van een opleiding. Daarnaast is het verplicht mutaties te verantwoorden in het jaarverslag. Ook wordt van instellingen overleg verwacht als er een risico bestaat dat zij veel vergelijkbare kleine opleidingen aanbieden. Het gewenste doel hiervan is het voorkomen van ondoelmatige concurrentie tussen instellingen om studentenaantallen.

Uit de gesprekken die wij voerden bij de onderzochte opleidingen blijkt dat instellingen met elkaar in gesprek zijn over het opleidingsaanbod en de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt. De inhoud en diepgang van de gesprekken varieert. De meeste gesprekken over samenwerking zijn inventariserend. In drie gevallen is de samenwerking meer concreet; het gaat om verdelen van aanbod van opleidingen en in één geval om het gezamenlijk aanbieden van een opleiding. Uit ons onderzoek blijkt dus dat instellingen de zin en/of de noodzaak zien van afstemming van het opleidingsportfolio. Aanleiding daarvoor is echter meestal niet het arbeidsmarktperspectief en de doelmatigheid, maar meer bedrijfsmatige overwegingen, zoals lage studentaantallen. Het zou beter zijn als instellingen de (brede) doelmatigheid van het opleidingsaanbod meer zouden betrekken bij hun afwegingen om samen te werken met andere instellingen. Dat komt de macrodoelmatigheid ten goede.

---

11 De twee uitvoeringslocaties in het zuiden zijn van dezelfde instelling.

Conclusie en slotbeschouwing

In de voorgaande hoofdstukken hebben we het volgende gezien:

- De kwaliteit van het onderwijsproces van de onderzochte kleine techniekopleidingen is ongeveer gelijk aan die van grote (techniek)opleidingen. De scores op de onderzochte indicatoren zijn steeds iets beter. Op één indicator is dat verschil significant beter: bij de kleine opleidingen wordt meer gedifferentieerd dan bij grote opleidingen.
- Wat betreft de kwaliteitsborging constateren wij geen risico's die verband houden met de omvang van de opleiding. Instellingen maken in het systeem van kwaliteitsborging geen onderscheid tussen kleine en grote opleidingen.
- Landelijk gezien is de tevredenheid van studenten aan kleine en grote opleidingen ongeveer gelijk.
- Landelijk gezien is de diplomakans voor studenten aan kleine opleidingen iets groter dan voor studenten aan grote opleidingen.
- Het arbeidsmarktperspectief is voor de onderzochte opleidingen over het algemeen goed.
- De bedrijfsvoering van de onderzochte kleine techniekopleidingen is te typeren als arbeidsintensief en niet zozeer als complex.
- De onderzochte instellingen zijn met elkaar in gesprek over afstemming van het opleidingsportfolio. De toenadering is veelal oriënterend en komt vooral voort uit teruglopende studentenaantallen en minder uit doelmatigheidsoverwegingen en arbeidsmarktperspectief.

Instellingen zorgen dat het budget toereikend is door intern te schuiven met financiële middelen, waarbij grote opleidingen het voortbestaan van kleine opleidingen mede mogelijk maken.

Een daadwerkelijk verschil tussen grote en kleine opleidingen is er nauwelijks. Dat betekent dat er in tegenstelling tot eerdere signalen geen reden is tot zorgen over de kwaliteit van kleine opleidingen. Wij zien dan ook geen reden om in de discussie over (macro)doelmatigheid onderscheid te maken tussen kleine en grote opleidingen op basis van kwaliteit.

Bronnen

Actieplan mbo 'Focus op Vakmanschap 2011-2015' (ref. 270414)

DUO: 1-cijferplus bestanden 2012

Inspectie van het Onderwijs, Staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2010/2011 (Utrecht 2012)

IVA/KBA, Doelmatigheid van het middelbaar beroepsonderwijs (Tilburg/Nijmegen 2010)

JOB-monitor 2012

KBA, Afwegingskader regionaal/sectoraal opleidingsaanbod mbo (Nijmegen 2012)

Kamerbrief Macrodoelmatigheid mbo van 14 april 2013 (ref. 503358)

Macrodoelmatigheid als opdracht. Rapportage MBO 15(2012)

Naar meer focus op het mbo! Advies van de Commissie Onderwijs en Besturing BVE (Den Haag 2010)

Onderwijsraad, Zicht op een macrodoelmatig opleidingsaanbod (Den Haag 2012)

Raad van State, Advies wetsvoorstel macrodoelmatigheid in het beroepsonderwijs (Den Haag 2014)

Stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven Toetsingskamer, MBO-kwalificatiestructuur in grafieken en tabellen. Een review. (Zoetermeer 2013)

Wetsvoorstel macrodoelmatigheid in het beroepsonderwijs (ingediend bij de Tweede Kamer op 28 mei 2014)

www.kwalificatiesmbo.nl/crebo_overzichten

Bijlage I Vragen uit de JOB-enquête die in de analyse zijn betrokken

Onderstaand de schalen A – E zoals zij door de inspectie zijn geconstrueerd en in dit onderzoek zijn toegepast.

<i>Vraagnr.</i>	<i>Schaal aansluitend bij onderwerpen uit waarderingskader</i>
	A. Programma
v40bol	Theorie sluit aan bij praktijk (bol)
V32bol	Theorie sluit aan bij praktijk (bbl)
V31bol	Voldoende leren op stageplek
V39bbl	Voldoende leren op werkplek
V26h	Leren voor uit te oefenen beroep
V14	Aansluiting toetsen bij lesstof
V44	Mogelijkheid zelf vakken te kiezen
V19	Voldoende mogelijkheid studeren in eigen tempo
	B. Leren in de onderwijsinstelling
V8	Goede docenten
V16	Begeleiding bij studie
V17	Hulp bij leerproblemen
V18	Goed beeld eigen studievoortgang
V20	Tevredenheid begeleiding zelfstandig werken
V56	Studentinspraak op school
V57	School hecht waarde aan mening studenten
V55	Tevredenheid omgang school met klachten
V53	Informatie over rechten en plichten
V54	School past regels consequent toe
V60	Veiligheidsgevoel in school
V61	Veiligheidsgevoel op schoolterrein
V62	School doet voldoende om studenten veilig te laten voelen
V9	Goed lesmateriaal
	C. Begeleiding
V3	Informatie klopt met werkelijkheid
V46	Duidelijkheid over mogelijkheden verder studeren
V47	Tevredenheid begeleiding vervolgkeuze
	D. Leren in de beroepspraktijk bol
V28bol	Vorbereiding op stage
V33bol	Tevredenheid begeleiding op stage door school
V31bol	Voldoende leren op stageplek
V72bol	Contact begeleider op school en stagebegeleider
V34bol	Tevredenheid begeleiding door stagebedrijf
	D. Leren in de beroepspraktijk bbl
V42bbl	Voldoende contact leerbedrijf en school
V37bbl	Tevredenheid begeleiding op werkplek door leerbedrijf
	E. Examinering en opleiding
V14	Aansluiting toetsen bij lesstof
V11	Tijdstip toets tijdig bekend
V12	Inhoud toets tijdig bekend
V13	Uitslag toets tijdig bekend

Colofon

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

2014-24 | gratis
ISBN: 978-90-8503-347-9

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf de website van de
Inspectie van het Onderwijs: www.onderwijsinspectie.nl.

© Inspectie van het Onderwijs | november 2014